

POLICY FÖR GÖTEBORGS UNIVERSITETS NYTTJANDERÄTT TILL UPPHOVSRÄTTSLIGT SKYDDAT MATERIAL

Publicerad	medarbetarportalen.gu.se/styrdokument
Beslutsfattare	Rektor
Handläggare	Universitetsledningens stab och personalenheten
Beslutsdatum	2020-06-25
Giltighetstid	Tillsvidare
Sammanfattning	<p>Policyn förtydligar universitetets tolkning av 1§ lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk och vad som gäller för universitetets rätt att använda upphovsrättsligt skyddat material som anställda producerat i anställningen. I policyn klargörs lärarens upphovsrätt till upphovsrättsligt material och universitetets nyttjanderätt till detsamma. Detta innebär ingen förändring av vad som redan gäller enligt lag eller den rådande tillämpning av upphovsrättslagen vid universitetet.</p>

1. Bakgrund

Göteborgs universitet bedriver utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå samt uppdragsutbildning. Därtill bedriver universitetet forskning och konstnärligt utvecklingsarbete. I universitetets uppgifter ingår sedan 1 juli 2009 även att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för nyttiggörande av forskningsresultat. Uppgiften att verka för nyttiggörande tillkom genom riksdagsbeslut med anledning av 2008 års forskningspolitiska proposition.¹

Göteborgs universitet (universitetet) är ett modernt campusuniversitet där innovativt lärande och mötesplatser i tid och rum - fysiskt och virtuellt - skapas för studenter, forskare/lärare och övriga medarbetare. Detta sker genom en genomtänkt pedagogisk profil, en tydlig programidentitet och genom att digitala verktyg används som stöd för lärande och kommunikation i linje med vad som följer av den allmänna teknikutvecklingen i samhället. Universitetet strävar efter att bedriva utbildning och forskning av högsta kvalitet. Verksamheten ska bygga på kompletta akademiska miljöer där utbildning och forskning växelverkar. Infrastruktur och stödverksamhet bidrar till att nå dessa mål. I universitetets verksamhet produceras material som behöver kunna utvecklas, användas av flera och vid mer än ett tillfälle. När sådant material omfattas av upphovsrätt är det viktigt att det är tydligt hur materialet kan användas vid universitetet.

Det finns också ett krav på universitetet genom deltagande i EU:s forskningsprogram att uttala hur immateriella rättigheter hanteras i samverkans- och uppdragsforskning.² Ett sådant uttalande innefattar universitetets användning av upphovsrättsligt material.

I denna policy förtydligar universitetet därför sin tolkning av 1§ lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) och vad som gäller för universitetets *rätt att använda* upphovsrättsligt skyddade verk *som anställda producerat* i anställningen.³ Detta innebär ingen förändring mot vad som gäller sedan tidigare utan syftar till att tydliggöra lärarens upphovsrätt till upphovsrättsligt material och universitetets nyttjanderätt till detsamma.

Det ska särskilt erinras om att universitetets nyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk som anställda producerat i anställningen sker med största respekt för upphovsmannens ideella rättigheter och tar inte heller bort upphovsmannens rätt att använda sitt verk.

¹ Prop. 2008/09:50 sid.117 f samt 2009/10:149.

² 23 a § General Model Grant Agreement, Horizon 2020 och EU-kommissionens Code of Practice

³ För tydlighetens skull ska understrykas att denna policy således avser verk som *anställda vid Göteborgs universitet producerar i anställningen* och är tillämpliga mellan anställningsmyndigheten och dess anställda. Om en anställd använder verk i anställningen vars upphovsrätt istället tillkommer en till myndigheten fristående person, omfattar inte denna policy en sådan situation. Ansvaret för att säkerställa rätten för en sådan användning åligger naturligtvis den enskilde användaren.

2. Gällande rätt och sådant som inte beskrivs i denna policy

Enligt svensk lag har den som skapat ett litterärt eller konstnärligt alster (produkt, resultat, arbete), som uppnår krav på originalitet, upphovsrätt till detta.⁴

Originalitetskravet innebär att ett verk ska vara resultat av en intellektuell skapande verksamhet och ha en individuell särprägel. Som verk räknas exempelvis artiklar, föredrag, vetenskapliga arbeten, böcker, kartor, ritningar, datorprogram, databaser, teaterpjäser, musikaliska kompositioner, filmverk, bildkonst, brukskonst. Alster som inte uppnår kravet på särprägel/originalitet (s.k. verkshöjd) omfattas inte av någon upphovsrätt. Handlingar som utgör myndighetsbeslut, yttranden eller remissvar och liknande omfattas inte heller av upphovsrättsligt skydd. När sådana alster eller handlingar tagits fram inom ramen för universitetets verksamhet har universitetet rätt till det.

Upphovsrätten till ett verk består av ideella rättigheter och ekonomiska rättigheter. Ideella rättigheter är upphovsmannens rätt att bli omnämnd och rätt till respekt när verket används av andra. *Betydelsen av upphovsmannens ideella rättigheter i det specifika sammanhang som avses i denna policy berörs närmare under avsnitt 3.2 nedan.* Ekonomiska rättigheter är upphovsmannens rätt att förfoga över sitt verk genom att framställa exemplar av det och genom att göra verket tillgängligt för allmänheten, oavsett om det görs mot ersättning eller inte.

Upphovsrätt kan tillkomma flera personer gemensamt eller till olika delar beroende på de prestationer som givit upphov till ett verk, såsom t ex vid samförfattande. *Upphovsmännens inbördes överenskommelse om utövande av sin gemensamma rätt omfattas inte av denna policy.*

Oavsett upphovsmannens ensamrätt finns rättigheter för andra att använda ett skyddat verk på olika sätt, t ex genom kopiering, citering, spridning eller annat sätt. *Dessa inskränkningar i ensamrätten beskrivs inte närmare i denna policy.*

För tydlighets skull framhålls att det fysiska material som ett upphovsrättsligt verk är fixerat på är arbetsgivarens, om verket tillkommit i anställningen.

3. Universitetets nyttjanderätt till upphovsrättsligt skyddat verk

3.1 Tumregeln

Om ett upphovsrättsligt verk tillkommit som ett resultat av att en anställd fullgör sina arbetsuppgifter eller särskilda åtaganden, är den anställde upphovsman till verket. Arbetsgivaren har i normalfallet nyttjanderätt till verket, alltså en rätt att på olika sätt använda verket. *Denna princip brukar kallas tumregeln.*

Arbetsgivarens nyttjanderätt omfattar användning, utan annan ersättning till den anställde än lönen, för de ändamål och behov som faller inom arbetsgivarens normala verksamhet och som kunde förutses när verket

⁴ 1§ lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

tillkom. Det är i sådana sammanhang tillåtet för arbetsgivaren att ändra i verket i förhållande till verksamhetens ändamål och behov.

Förändringar och bearbetningar därutöver måste överenskommas mellan arbetsgivaren och den anställde. Arbetsgivarens nyttjanderätt grundar sig på anställningen och följer av anställningsavtalet (även om den inte skriftligen har reglerats i ett sådant). Oaktat arbetsgivarens nyttjanderätt är den anställde fortsatt upphovsman till verket. Om någon annan överenskommelse om nyttjanderätt ska ingås mellan universitetet och den anställde än som framgår i denna policy ska detta uttryckligen framgå, lämpligen i en skriftlig överenskommelse. Även om den anställdes anställning upphör, så består arbetsgivarens nyttjanderätt till verket så länge som behovet kvarstår. Vad som nu sagts gäller som utgångspunkt för alla anställda vid Göteborgs universitet.

Lärare⁵ vid universitet och högskolor anses ha en starkare rätt till sina verk än andra anställda och detta påverkar tillämpningen av arbetsgivarens nyttjanderätt inom forskning och undervisning på det sätt som anges nedan.

I de fall rätten till verk som producerats inom forskning eller undervisning omfattas av överenskommelse i avtal med en extern part så gäller det som står i avtalet – under förutsättning att sådana åtaganden tydliggjorts för upphovsmannen. Det kan t.ex. vara fallet inom externt finansierad forskning, uppdragsforskning och undervisning.

3.1.1 Nyttjanderätt till verk producerade inom forskning vid Göteborgs universitet

Universitetet gör inte anspråk på nyttjanderätt till det som lärare självständigt producerar inom ramen för sina forskningsuppgifter och som kräver en kvalificerad arbetsinsats, såsom vetenskaplig produktion som ges ut i form av artiklar, böcker, bokkapitel, presentationer för vetenskapliga sammanhang eller andra litterära eller konstnärliga verk, om inte annat överenskommit särskilt.

Universitetet har dock rätt att på det sätt som beskrivs ovan enligt den så kallade tumregeln (avsnitt 3.1), använda det som lärare producerar inom ramen för en särskilt ålagd uppgift eller efter särskilda instruktioner från arbetsgivaren, som lärare producerar för användning i universitetets egen verksamhet eller som på annat sätt förutsätts utgöra en integrerad del i flödet såväl inom ett verksamhetsområde som mellan t ex forsknings- och utbildningsverksamhet. Det kan exempelvis vara prestationer såsom webbsidor, datorprogram, databaser, olika former av sammanställningar eller IT-stöd. Detta gör sig särskilt starkt gällande i de fall det avser prestationer som ingår i en förutbestämd helhet och som arbetsgivaren haft kostsamma investeringar för.

Det som nu sagts om lärare gäller för alla anställda vid Göteborgs universitet som i sin anställning har att utföra forskningsuppgifter.

⁵ Med lärare avses i denna policy de som enligt universitetets vid var tid gällande anställningsordning anges som lärare.

3.1.2 Nyttjanderätt till verk producerade inom undervisning vid Göteborgs universitet

Universitetet har rätt att på det sätt som beskrivs ovan enligt den så kallade tumregeln (avsnitt 3.1) använda det som lärare förutsätts producera inom ramen för sina undervisningsuppgifter, såsom övningsuppgifter, läsanvisningar, tentamensfrågor och svar, och vidare sådant undervisningsmaterial som universitetet har behov av för att bland annat kunna tillhandahålla en kontinuerlig och effektiv undervisning. Universitetets rätt till användning omfattar inte lärarnas personliga anteckningar, föreläsningsunderlag eller presentationer, förrän sådant material eventuellt gjorts tillgängligt för andra i ett utbildningssyfte. Sådant tillgängliggörande kan t ex ske genom presentation vid en föreläsning, vid användning av en lärplattform eller annat digitalt verktyg.

Universitetet har en än mer långtgående rätt att använda det som lärare producerar eller använder inom ramen för en särskilt ålagd uppgift från eller efter särskilda instruktioner från arbetsgivaren. Det kan exempelvis vara material framtaget för nätbaserad undervisning eller olika former av sammanställningar. Detta gör sig särskilt starkt gällande i de fall det avser material som ingår i en förutbestämd helhet och som arbetsgivaren haft kostsamma investeringar för.

När det gäller nätbaserad undervisning i universitetets regi kan konstateras att de verk som ingår i denna är delar i en av arbetsgivaren förutbestämd helhet som förutsätter användning på ett visst förutbestämt sätt. Nätbaserad undervisning kräver också i högre grad än andra undervisningsformer kostsamma investeringar från universitetets sida. Universitetet kan därför också i rollen som producent för nätbaserade undervisningsmoment erhålla en självständig rätt till helheten.

Universitetets nyttjanderätt hindrar inte lärare från att själv använda framtaget undervisningsmaterial för produktion av läroböcker, verktyg för inläring och artiklar. I dessa fall måste läraren dock säkerställa universitetets nyttjanderätt, om läraren träffar avtal om publicering och spridning med en extern part. När regelverket om bisysslor är tillämpligt ska detta naturligtvis efterlevas.

Lärare har också administrativa arbetsuppgifter, såsom t.ex. upprättande av studieplaner och annan studieadministration. I dessa fall föreligger sällan någon upphovsrätt och universitetet har således rätt till det framtagna alstret. I de fall det framtagna uppnår upphovsrättsligt skydd gäller vad som beskrivs ovan enligt den så kallade tumregeln (avsnitt 3.1).

Det som nu sagts om lärare gäller för alla anställda vid Göteborgs universitet som i sin anställning har att utföra undervisningsuppgifter inom universitetets utbildning på grund-, avancerad- och forskarnivå. Således omfattas även doktorander i den mån dessa tas i anspråk för undervisning i enlighet med 5 kap. Högskoleförordningen och då med avseende på de verk som doktoranden upprättar i och för undervisningen.

3.2 Betydelsen av upphovsmannens ideella rättigheter i samband med universitetets nyttjande

En upphovsmans ideella rättigheter innebär att ett upphovsrättsligt skyddat verk inte får användas på ett sådant sätt att det kränker upphovsmannen, vilket inom universitetets verksamhetsområde får anses innebära att verket inte får nyttjas av universitetet i sådan form eller i sådant sammanhang att det innebär att upphovsmannens vetenskapliga, litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks. Genom upprätthållande av respekten för upphovsmannens ideella rättigheter förhindras exempelvis universitetets

nyttjande av ett verk vars vetenskapliga innehåll – pga. forskningsgenombrott, nya rön eller annat skäl – blivit uppenbart felaktigt, saknar vetenskapligt stöd eller inte längre överensstämmer med den samlade vetenskapliga ståndpunkten på området. Att säkerställa kvalitet och aktualitet av material som används i verksamheten ligger naturligtvis i både upphovsmannens och universitetets gemensamma intresse och följer som en nödvändig konsekvens av universitetets strävan efter att bedriva utbildning och forskning av högsta kvalitet.

När det gäller datorprogram finns en uttrycklig lagregel som innebär att upphovsrätten övergår till upphovsmannens arbetsgivare om datorprogrammet skapats som ett led i arbetsuppgifter eller efter instruktioner och inget annat är avtalat.⁶ Göteborgs universitet avstår från denna rätt på följande sätt.

Vid Göteborgs universitet ska nyttjanderätt till datorprogram som skapas inom ramen för forskningsuppgifter hanteras på det sätt som beskrivs ovan i avsnittet *Nyttjanderätt till verk producerade inom forskning vid Göteborgs universitet*.

På motsvarande sätt ska nyttjanderätt till datorprogram som skapas inom ramen för utbildningsuppgifter hanteras på det sätt som beskrivs ovan i avsnittet om *Nyttjanderätt till verk producerade inom undervisning vid Göteborgs universitet*.

I övriga fall tillämpas lagens bestämmelser.

⁶ 40a § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk